

**CABARAN RTM DALAM MENGETENGAHKAN RANCANGAN MAIN ASAL
IBAN RENONG KEPADA MASYARAKAT IBAN DI DAERAH PANTU, SRI
AMAN SARAWAK**

PAULINE ANAK BANDI

**Projek ini merupakan salah satu keperluan untuk
Ijazah Sarjana Seni Gunaan Dengan Kepujian
(Pengurusan Seni)**

**Fakulti Seni Gunaan dan Kreatif
UNIVERSITI MALAYSIA SARAWAK
2007**

UNIVERSITI MALAYSIA SARAWAK

BORANG PENGESAHAN STATUS TESIS/LAPORAN

JUDUL: CABARAN RTM DALAM MENGETENGAHKAN RANCANGAN MAIN ASAL IBAN RENONG KEPADA MASYARAKAT IBAN DI DAERAH PANTU, SRI AMAN

SESI PENGAJIAN : 2004/2007

Saya

PAULINE ANAK BANDI

Mengaku membenarkan tesis/laporan* ini disimpan di Pusat Khidmat Maklumat Akademik, Universiti Malaysia Sarawak dengan syarat-syarat kegunaan seperti berikut:

1. Tesis/Laporan adalah hak milik Universiti Malaysia Sarawak.
2. Pusat Khidmat Maklumat Akademik, Universiti Malaysia Sarawak dibenarkan membuat salinan untuk tujuan pengajian sahaja.
3. Pusat Khidmat Maklumat Akademik, Universiti Malaysia Sarawak dibenarkan membuat pendigitan untuk membangunkan Pangkalan Data Kandungan Tempatan.
4. Pusat Khidmat Maklumat Akademik, Universiti Malaysia Sarawak dibenarkan membuat salinan tesis/laporan ini sebagai bahan pertukaran antara institusi pengajian tinggi.
5. * sila tandakan ☒ (mengandungi maklumat yang berdarjah keselamatan atau kepentingan seperti termaktub di dalam **AKTA RAHSIA RASMI 1972**)
☐ **SULIT** (mengandungi maklumat terhad yang telah ditentukan oleh Organisasi/badan di mana penyelidikan dijalankan)
☐ **TERHAD**
☐ **TIDAK TERHAD**

Disahkan

Tandatangan Penulis
Tarikh:

Tandatangan Penyelia
Tarikh:

Alamat tetap:
Rh. Achang, Danau Muding, Pantu,
95000 Sri Aman, Sarawak.

Catatan: *Tesis/Laporan dimaksudkan sebagai tesis bagi Ijazah Doktor Falsafah, Sarjana dan Sarjana Muda
*Jika Tesis/Laporan ini SULIT atau TERHAD, sila lampirkan surat daripada pihak berkuasa/organisasi berkenaan dengan menyatakan sekali sebab dan tempoh tesis/laporan ini perlu sebagai SULIT atau TERHAD

Projek bertajuk '**Cabaran RTM Dalam Mengetengahkan Rancangan *Main Asal Iban Renong* di Daerah Pantu, Sri Aman**' telah disediakan oleh **Pauline Anak Bandi** dan telah diserahkan kepada Fakulti Seni Gunaan dan Kreatif sebagai memenuhi syarat untuk Ijazah Sarjana Muda Seni Gunaan dengan Kepujian (**Pengurusan Seni**).

Diterima untuk diperiksa oleh:

(Cik Karen Samy)

Tarikh

:

PENGAKUAN

Saya mengaku bahawa tiada bahagian penyelidikan dalam hasil penulisan ilmiah/tesis ini telah digunakan sebagai bahan sokongan untuk sesuatu ijazah atau kelulusan sama ada kepada universiti ini atau institusi pengajian tinggi yang lain.

(PAULINE ANAK BANDI)

No. Matrik : 12759

PENGHARGAAN

Terlebih dahulu saya ingin mengucapkan syukur kepada rahmat Tuhan kerana dengan segala berkatnya maka terhasillah penyelidikan ini.

Ribuan terima kasih saya ucapkan kepada penyelia Projek Tahun Akhir saya iaitu Cik Karen Samy kerana dengan segala tunjuk ajar beliau maka penyelidikan dapat disiapkan dengan jayanya. Tidak ketinggalan juga saya ucapkan terima kasih kepada Puan Donna, Puan Rahah serta Puan Noria atas tunjuk ajar yang diberikan.

Untuk keluarga tersayang saya ucapkan terima kasih atas segala sokongan yang diberikan. Tanpa sokongan daripada mereka saya tidak mungkin akan sampai ke tahap ini.

Kepada Encik Laja Sanggin iaitu pengelola perkhidmatan Iban WAI FM, RTM Kuching, saya ucapkan terima kasih atas segala informasi yang diberikan.

Tidak lupa juga kepada para responden yang sudi memberikan kerjasama dalam menjawab borang soal selidik yang diedarkan. Tanpa kerjasama daripada anda semua penyelidikan ini tidak akan berjaya dijalankan. Terima kasih saya ucapkan.

Serta tidak ketinggalan juga kepada rakan-rakan yang sudi memberikan tunjuk ajar serta berkongsi maklumat untuk menyiapkan Projek Tahun Akhir ini, saya ucapkan terima kasih.

ISI KANDUNGAN

PERKARA	MUKA
SURAT PENGESAHAN DAN TANDATANGAN PENYELIA	i
PENGAKUAN	ii
PENGHARGAAN	iii
ABSTRAK	vii-viii

BAB 1 PENGENALAN

1.1	Pengenalan	1-4
1.2	Definisi	5
1.3	Objektif kajian	6
1.4	Hipotesis	7
1.5	Skop kajian	7
1.6	Permasalahan kajian	8
1.7	Kepentingan kajian	9-10
1.8	Rumusan dan kesimpulan	11

BAB 2 SOROTAN KESUSASTERAAN

2.1	Pengenalan	12
2.2	Kaitan dari segi asal usul masyarakat Iban dan <i>Main Asal</i> <i>Iban Renong</i>	12-17
2.3	Kaitan dari segi asal usul dan latarbelakang RTM	17-18
2.4	Kaitan dari segi teori dan kajian media	19-24

2.5	Kaitan dari segi cabaran	24-27
2.6	Rumusan dan kesimpulan	27

BAB 3 METODOLOGI KAJIAN

3.1	Pengenalan	28
3.2	Lokasi kajian	28-29
3.3	Sumber data	29-30
3.4	Populasi	30
3.5	Persampelan	31
3.6	Instrumen kajian	31
3.7	Limitasi kajian	32
3.8	Rumusan dan kesimpulan	33

BAB 4 ANALISA DATA DAN DAPATAN KAJIAN

4.1	Pengenalan	34
4.2	Penganalisaan Data	34-35
4.2.1	Borang Soal Selidik	35-57
4.2.2	Temuduga	58-59
4.3	Kesimpulan	60

BAB 5 CADANGAN DAN RUMUSAN KAJIAN

5.1	Pengenalan	61
5.2	Rumusan	61-62
5.3	Cadangan	63-64
5.4	Cadangan untuk Kajian kan Datang	65
5.5	Kesimpulan	66

RUJUKAN

LAMPIRAN	i-vi
----------	------

Abstrak

Renong merupakan lagu tradisional masyarakat Iban di Sarawak. Pihak RTM Sarawak telah melaksanakan rancangan yang bercorak budaya tradisional ini dalam saluran WAI FM supaya golongan muda boleh mempelajari adat resam sendiri. Berdasarkan hal tersebut, kajian ini menyelidik mengenai cabaran yang merujuk kepada masalah yang dihadapi oleh RTM dalam mengendalikan rancangan dari segi sambutan dan penerimaan masyarakat. Kajian ini dijalankan di daerah kecil Pantu bahagian Sri Aman.

Abstract

***Renong** is a kind of traditional Iban music in Sarawak. RTM Sarawak has broadcast this program on Iban traditional culture through the WAIFM channel, so that the younger generation can learn and preserve this aspect of their own culture. This research studies the challenges, faced by RTM in producing this program. The research will be conducted at Pantu district, Sri Aman.*

BAB 1

Pengenalan

BAB 2

Sorotan

Kesusasteraan

BAB 3

Metodologi

Kajian

BAB 4

Analisa Data & Dapatan Kajian

BAB 5

Cadangan & Rumusan Kajian

Rujukan

Lampiran

BAB 1

PENGENALAN

1.1 PENGENALAN

Masyarakat Malaysia terdiri daripada pelbagai suku kaum yang telah diintegrasikan menjadi satu bangsa serta mempunyai adat resam dan tradisi kehidupan yang berlainan mengikut suku kaum. Di negeri Sarawak sahaja terdapat 28 etnik yang mendiaminya dan etnik yang paling ramai ialah suku kaum Iban yang mencatat peratusan sebanyak 29.5% daripada jumlah penduduk Sarawak yang dianggarkan berjumlah 2.5 juta orang. Perangkaan ini berdasarkan statistik yang dibuat oleh BERNAMA, April 2006 menerusi laman web <http://webevents.bernama.com/prsrwk>.

Menurut Peter M. Kedit dalam rencana *An Overview of Iban Traditional Cultural Values and Social Norms and their implications for contemporary Sarawak*, kaum Iban merupakan pendatang dari Kalimantan Borneo yang berhijrah ke Sarawak pada pertengahan abad ke-16. Pada masa inilah kaum Eropah mula menjelajah ke benua Asia Tenggara.

Pada suatu ketika dahulu majoriti daripada kaum ini tinggal di tepi-tepi sungai dan bergantung hidup hasil daripada menanam padi. Namun demikian, pada hari ini ramai daripada masyarakat ini telah berhijrah ke bandar untuk mendapatkan kehidupan yang lebih baik dan moden. Walaupun demikian, masih terdapat juga sebahagian

daripada mereka yang tinggal di kampung-kampung dan mengamalkan cara hidup betani secara sara diri.

Pesta atau Hari Gawai merupakan pesta yang disambut secara besar-besaran oleh kaum Iban pada 1 Jun setiap tahun. Di samping pesta dan keramaian seumpama ini, kaum ini juga mempunyai adat istiadat dan amalan tradisional yang unik dan tersendiri. Adat dan amalan tradisional ini telah terbina sejak berabad lama lagi. Pada masa itu, penyebaran budaya ini berlaku secara lisan iaitu dari mulut ke mulut serta dari satu generasi ke satu generasi.

Pada masa kini, perkembangan media massa yang semakin meluas dan maju seperti media elektronik dan media cetak memainkan peranan yang penting dalam membawa perubahan kepada aktiviti-aktiviti berunsurkan kebudayaan di negara ini. Melaluinya segala maklumat dan infomasi terkini dapat disalurkan dengan lebih meluas dan kesannya juga didapati menyeluruh.

Berdasarkan perkembangan tersebut, nilai budaya materialistik dalam kalangan kaum Iban kini semakin bertambah selaras dengan arus kemodenan semasa. Kemudahan telekomunikasi seperti television, radio serta surat khabar menjadi saluran yang penting untuk mereka mengikuti perkembangan hal-hal semasa yang berlaku di sekeliling mereka. Sehubungan dengan itu, kewujudan saluran telekomunikasi seumpama ini menjadi wadah terpenting untuk menyalurkan infomasi serta maklumat yang berguna kepada awam.

Radio Television Malaysia (RTM) merupakan salah satu saluran telekomunikasi yang terdapat di Malaysia. Di negeri Sarawak, saluran RTM Sarawak bukan sahaja berfungsi sebagai penyalur maklumat semata-mata tetapi juga berperanan sebagai pelaksana rancangan yang bercorak budaya tradisional etnik-etnik yang terdapat di negeri ini.

Rancangan *Main Asal Iban Renong* merupakan salah satu daripada rancangan yang bercorak kebudayaan tradisional kaum Iban di Sarawak yang dikendalikan oleh pihak RTM Sarawak menerusi saluran WAI FM. Tujuan pihak RTM mengendalikan serta melaksanakan rancangan ini adalah untuk “mengetengahkan lagu-lagu tradisional di Sarawak supaya golongan muda/baru boleh mempelajari adat resam sendiri”. Kenyataan ini diperolehi daripada Radio Television Malaysia (2005) menerusi laman web <http://www.rtm.net.my>

Main Asal Iban Renong merupakan lagu tradisional bagi masyarakat Iban di Sarawak. Lagu tradisional merupakan lagu tradisional yang menggambarkan setiap peringkat dalam kehidupan masyarakat Iban. Sebahagiannya adalah sebagai lagu hiburan dan juga digunakan dalam upacara ritual. Menurut Benedit Sandin dalam rencananya *Sources Of Iban Traditional History* (1994), *renong* dapat dikategorikan kepada empat iaitu *renong semain* atau *renong ngayap*, *renong sabong*, *renong kayau* dan *renong sakit*. Menurut beliau lagi, *renong* ini mempunyai maksud dan tujuan tertentu jika dinyanyikan serta ia digunakan untuk hiburan dan juga dalam upacara ritual.

Dalam journal tersebut Benedit Sandin membicarakan bahawa *renong semain* ialah lagu yang mengisahkan kisah percintaan. Ia juga dikenali sebagai *renong ngayap*. *Renong sabong* pula dinyanyikan pada masa acara menyabung ayam dijalankan. Sementara *renong kayau* pula merupakan lagu untuk peperangan yang bertujuan untuk memanggil roh atau semangat dewa serta pahlawan lagenda mereka untuk memberkati peperangan tersebut agar mereka memenangi peperangan tersebut. *Renong sakit* pula dinyanyikan *lemambang* atau dukun untuk tujuan mengubati pesakit.

1.2 DEFINISI

1.2.1 Main Asal

Berdasarkan buku “A Dictionary Of Sea Dayak” oleh N.C. Scott (1956: 111-112), *main* bermaksud *play* sementara *asal* pula bermaksud *origin*. Secara tidak langsung main asal ini bererti permainan tradisional atau permainan lama dalam bahasa Melayu. Menurut kamus Dwibahasa Inggeris-Melayu (Dewan Bahasa dan Pustaka), tradisional bermaksud perkara yang menurut adat resam, kepercayaan dan sebagainya secara turun menurun dan tradisi (DBP, 1993: 1339). Oxford Advanced Learners Dictionary 6th Edition (2000: 1271) pula mendefinisikan tradisional sebagai “...*part of the beliefs, customs or way of the life of particular groups of people that have not changed for a long time*” yang bermaksud kepercayaan, budaya serta cara hidup sesebuah kelompok masyarakat yang tidak berubah dalam satu jangka masa.

1.2.2 Renong

Menurut N.C. Scott dalam “A Dictionary Of Sea Dayak” (1956: 152), *renong* bermaksud “*a traditional song*” iaitu lagu tradisional untuk kaum Iban yang merangkumi *renong ngayap* atau *love song*, *renong ngayau* atau *war song*, *renong nurun pegi* atau *song of expeditions* dan *renong sakit* atau *invocation for sick persons*. Setiap *renong* ini mempunyai tujuan yang berbeza jika dilagukan.

1.3 OBJEKTIF KAJIAN

Kajian ini merangkumi objektif umum dan objektif khusus. Secara umumnya kajian ini bertujuan untuk mengenal pasti cabaran yang dihadapi pihak RTM Kuching dalam menyalurkan maklumat atau permainan tradisional *renong* ini kepada kaum Iban di Daerah Pantu, Sri Aman. Selain itu, kajian ini juga berperanan untuk mengkaji sejauhmanakah penerimaan serta sambutan masyarakat Iban di daerah Pantu, Sri Aman terhadap rancangan atau program *Main Asal Renong* ini serta pemahaman dan pengetahuan mereka mengenai *Main Asal Renong* Iban ini.

Dalam bentuk yang lebih khusus lagi, kajian ini bertujuan untuk mengkaji usaha pihak RTM dalam menyalurkan informasi berkenaan kebudayaan Iban ini kepada khalayak ramai. Ia turut melihat kepada keberkesanan usaha pihak RTM dalam memelihara kebudayaan suku kaum Iban serta mengenal pasti manfaat yang diperolehi daripada program dan rancangan ini selain daripada mengkaji kesesuaian rancangan ini dijalankan. Penyelidikan ini juga bagi mengenal pasti sebarang masalah yang boleh membantutkan daya perkembangan program ini.

1.4 HIPOTESIS

Penyelidik mendapati bahawa amalan budaya *renong* ini tidak lagi diamalkan dan dikenali serta semakin pupus dalam kalangan masyarakat Iban kini. Merujuk kepada hal tersebut, rancangan *Main Asal Renong* merupakan satu usaha pihak RTM bagi memelihara amalan budaya ini. Walaubagaimanapun, masyarakat hari ini lebih gemar mengikuti saluran radio yang menyajikan muzik serta hiburan terkini dan bukannya rancangan yang berunsurkan budaya tradisional seperti ini.

1.5 SKOP KAJIAN

Skop kajian penyelidik akan mengupas tajuk cabaran pihak RTM dalam usaha mereka melaksanakan rancangan bercorak budaya tradisional kaum Iban iaitu *Main Asal Renong* di sekitar daerah Pantu, Sri Aman Sarawak.

Berdasarkan tajuk tersebut penyelidik akan melihat kepada masalah yang wujud serta sambutan masyarakat Iban di daerah ini terhadap program *Main Asal Renong* ini. Di samping itu juga, penyelidik turut ingin mendapatkan pandangan mereka terhadap rancangan *Main Asal Renong* ini.